

mišljenja i komentari

Stimulativna destimulacija

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Što mislite koliko radim na svom radnom mjestu? Neću vam reći – pa ipak – nije čitatelj ovog časopisa toliko glup da se tome ne bi mogao i sam domisliti (kad pročita ono što slijedi). Ako vodim projekt na kojem osim mene radi još samo jedan znanstvenik (u zvanju znanstvenog suradnika), ako je moj suradnik ambiciozan i marljiv čovjek, što meni kao šefu preostaje da radim? Pustimo sad na stranu da bi već samo zvanje znanstvenog suradnika trebalo značiti da čovjek sam samcat može napraviti znanstveni rad – riječ je o tome da, ako hoćeš napredovati u znanju i stručnosti, moraš uvijek raditi iznad svojih kvalifikacija. No ako moj suradnik, zato što radi iznad svojih kvalifikacija, radi *de facto* moj posao, što bih ja trebao raditi? Raditi ne samo ispod svojih, nego i ispod njegovih kvalifikacija. Eh....

Nisam ja od onih koji ništa ne znaju raditi osim pisati znanstvene članke i koji misle da će Kraljevstvo nebesko zaslužiti time ako im netko iznad ruke pročita da su napravili 100, 200, 300 ili ne znam ni sam koliko znanstvenih radova. Meni broj znanstvenih radova ne znači ništa. Meni nešto znači ako vidim realizaciju svojih ideja u znanstvenom radu. I to dobrih ideja. A dobrih je ideja malo, veoma malo.

No postavimo sad hipotezu: ja sav gorim – u 58. godini života i s više od 30 godina radnog staža – da pokažem i dokažem svojim kolegama kako sam ja, baš ja “najveći hrvatski kemičar”. Pa radim od jutra do sutra sve što treba i ne treba da bih godišnje imao 10, 20 (ili više) znanstvenih radova. Je li to dobro? Je li dobro za jednu znanstvenu ili bilo koju drugu ustanovu da čovjek radi ispod svojih kvalifikacija? Po zakonu bi me moj poslodavac (ravnatelj instituta) mogao postaviti i na portu – jedini je uvjet da mi zbog toga ne bi smio dati manju plaću!

Čitatelj će reći da pretjerujem, da dovodim stvari *ad absurdum* – kao da prilike u nas nisu već iznad svakog apsurga. Zar je normalno da znanstveni savjetnik drugog izbora (poput mene) ima samo jednog suradnika? A gdje da nađem drugog? Novaka ne možeš dobiti, a prelazak starijeg znanstvenika iz instituta u institut jedna

je od onih stvari koje se u životu nikad ne dogode. I što da se radi? Najbolje je da se ne radi ništa.

Baš zato što se ne radi ništa ili ništa ne radi naše su umne glave smislile magičnu formulu dvaju izbora. Dakle, znamo, u jednom znanstvenom zvanju možeš biti samo jednom reizabran (abrakadabra). To znači da svaki znanstvenik, želi li zadržati svoje radno mjesto, mora do mirovine postati znanstveni savjetnik. Zato na kraju svih krajeva imamo više znanstvenih savjetnika nego znanstvenih novaka.

Naravno da je takva situacija neodrživa. Svaki posao zahtijeva specifičan omjer niže i više kvalificiranih radnika.* Idealno bi bilo na svakog znanstvenog savjetnika zaposliti dva znanstvena suradnika i četiri znanstvena novaka. Tko je radio vani tako nešto je i vidio. Čovjek kod koga sam bio u Americi, a bio je tek u zvanju znanstvenog suradnika, imao je dva postdoktoranda i jednog tehničara s kojim je samostalno radio. Veli pak meni neki japanski profesor kako to kod njih izgleda: njegov je stol u središtu laboratorija, a oko njega zubi šest kemičara – pa kad god nekom nešto zapne, dolazi k njemu na konzultacije.

Kod nas je, naravno, baš obratno: čovjek ili radi sam (pa se svađa sa šefom) ili je pak potpuno nesamostalan, pa radi posao tehničara, bez obzira u kojem se zvanju nalazi. No nije samo problem u tome. Još su veći problem ljudi koji zbog subjektivnih ili objektivnih razloga ne mogu biti izabrani u više znanstveno zvanje.

Ludost je govoriti da su ti ljudi lijeni, glupi, niškoristi. Svaki je čovjek dobar ako mu daš posao koji mu odgovara. Ima naprosto ljudi koji nisu dovoljno samostalni, koji funkcioniraju tek kao dio ekipe. To nipošto ne znači da su gori od onih koji rade samostalno – jer čudaka koji “imaju neke svoje ideje” imaš u znanosti koliko hoćeš. Ja sam silom prilika radio posve samostalno, pa je iz te suradnje sa samim sobom proizašlo devet znanstvenih radova (s Nenadom Raosom kao jedinim autorom). Jesu li to moji najbolji radovi? Nisu. Jesu li u njima moje najbolje ideje? Nisu. Bih li napravio više da sam s nekim surađivao? Bih.

I što na kraju reći? Ovaj sustav nije dobar za samostalne i ambiciozne, jer ne mogu okupiti oko sebe dovoljno zavisnih suradnika. Nije dobar ni za nesamostalne jer ih prisiljava da se – protivno svojoj naravi – osamostale. Ne potiče ljude na rad niti im pruža sigurnost radnog mjesta. Ukratko: nije dobar ni za koga i ni za što.

* Ta je pojava još vidljivija u Hrvatskoj vojsci. Imamo generala da sve boli glava, a nijedan ne radi svoj posao jer imamo premalo vojske: naše su postrojbe premale za tako visoke činove. Uostalom, general (“generalštabni oficir”) je časnik koji planira, a ne vodi vojne operacije.